

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΕΠΑΛ Α΄ ΛΥΚΕΙΟΥ

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ:ΒΙΩΜΑΤΑ, ΕΜΠΕΙΡΙΕΣ, ΕΝΔΙΑΦΕΡΟΝΤΑ ΤΩΝ ΕΦΗΒΩΝ

A. Μη λογοτεχνικό κείμενο

Η «τραπεζική» και η «προβληματίζουσα» αντίληψη της εκπαίδευσης

Ο Πάουλο Φρέιρε (1921- 1997) είναι Βραζιλιάνος παιδαγωγός που διαμόρφωσε την εκπαιδευτική σκέψη μεταπολεμικά. Το παρακάτω απόσπασμα είναι από το βιβλίο του «Η αγωγή του καταπιεζόμενου» (μετάφραση Γιάννης Κρητικός, εκδ. Κέδρος, 1977) και αποτελεί βασικό έργο για την κριτική και απελευθερωτική εκπαίδευση μέχρι σήμερα.

Η εκπαίδευση υποφέρει από την αρρώστια της αφήγησης. Ο δάσκαλος μιλάει για την πραγματικότητα σαν αυτή να ήταν στατική, ακίνητη, χωρισμένη σε στεγανά και προβλεπτή με πλήρη ακρίβεια. Ή εκθέτει ένα θέμα που είναι τελείως ξένο στην υπαρξιακή εμπειρία των μαθητών. Σκοπός του είναι «να γεμίσει» τους μαθητές με την ύλη της αφήγησης — μια ύλη που είναι αποσπασμένη από την πραγματικότητα, αποσυνδεδεμένη από το σύνολο που τη γέννησε, και που θα μπορούσε να της δώσει νόημα. Οι λέξεις αδειάζουν από τη συγκεκριμένη σημασία τους και καταντούν κούφια αλλοτριωμένη και αλλοτριωτική πολυλογία.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό αυτής της αφηγηματικής παιδείας είναι επομένως η ηχηρότητα των λέξεων, όχι η μεταμορφωτική τους δύναμη. Ο μαθητής καταγράφει, αποστηθίζει και επαναλαμβάνει φράσεις, όπως: «τέσσερες φορές το τέσσερα μας κάνουν δεκαέξι» ή «η πρωτεύουσα του νομού Αχαΐας είναι η Πάτρα», δίχως ν' αντιλαμβάνεται τι πραγματικά σημαίνει τέσσερες φορές το τέσσερα ή τι ακριβώς σημαίνει «πρωτεύουσα» στη φράση «η Πάτρα είναι πρωτεύουσα του νομού Αχαΐας», δηλαδή τι σημαίνει η Πάτρα για την Αχαΐα και τι η Αχαΐα για την Ελλάδα.

Η αφήγηση (με αφηγητή το δάσκαλο) έχει σαν αποτέλεσμα να βάζει τον μαθητή να αποστηθίζει το αφηγηθέν περιεχόμενο. Ακόμα χειρότερα: μετατρέπει τους μαθητές σε δοχεία που τα γεμίζει ο δάσκαλος. Η εκπαίδευση γίνεται έτσι μια πράξη αποταμίευσης, όπου οι μαθητές είναι τα ταμιευτήρια κι ο δάσκαλος ο καταθέτης. Στη θέση της επικοινωνίας ο δάσκαλος εκδίδει ανακοινώσεις και «κάνει καταθέσεις», που οι μαθητές τις δέχονται, τις αποτυπώνουν στη μνήμη τους και τις επαναλαμβάνουν υπομονετικά. Αυτή είναι η «τραπεζική» αντίληψη της εκπαίδευσης, όπου η σφαίρα δράσης που επιτρέπεται στους μαθητές περιορίζεται στο να δέχονται, να καταχωρούν και να αποταμιεύουν τις καταθέσεις του δασκάλου.

Είναι αλήθεια ότι τους δίνεται η ευκαιρία να γίνουν καλοί συλλέκτες ή καλοί καταγραφείς των ειδών που αποταμιεύουν. Σε τελευταία ανάλυση, όμως, οι άνθρωποι είναι εκείνοι που σιγά-σιγά χάνονται, εξαιτίας της έλλειψης δημιουργικότητας, αλλαγής και γνώσης που χαρακτηρίζει τούτο το

πλανερό (στην καλύτερη περίπτωση) σύστημα. Γιατί, έξω από την έρευνα, έξω από την πράξη, οι άνθρωποι δεν μπορούν να γίνουν σωστοί άνθρωποι. Η γνώση γεννιέται μόνο με την ανακάλυψη και την ξαναανακάλυψη κι αυτή πετυχαίνεται μέσω της ασίγαστης, ανυπόμονης, συνεχούς, γεμάτης ελπίδες, αναζήτησης που οι άνθρωποι κάνουν στον κόσμο, μαζί με τον κόσμο και ο ένας με τον άλλον.

Δεν είναι παράξενο το ότι η τραπεζική αντίληψη της εκπαίδευσης θεωρεί τους ανθρώπους προσαρμόσιμα, ευκολοδοικούμενα όντα. Όσο πιο πολύ εργάζονται οι μαθητές για την αποταμίευση των καταθέσεων που τους εμπιστεύθηκαν, τόσο λιγότερο αναπτύσσουν την κριτική τους συνείδηση, που θα προέκυπτε από την επέμβασή τους στον κόσμο σαν μεταπλάστες αυτού του κόσμου. Όσο πληρέστερα αποδέχονται τον παθητικό ρόλο που τους επιβλήθηκε, τόσο περισσότερο τείνουν απλώς να προσαρμόζονται στον κόσμο, όπως αυτός είναι, και στην αποσπασματική άποψη της πραγματικότητας που έχει κατατεθεί μέσα τους.

A3. Με αφετηρία το κείμενο του Πάουλο Φρέιρε και λαμβάνοντας υπόψη τις δικές σου εμπειρίες και γνώσεις, να γράψεις ένα άρθρο (200 – 250 λέξεων) για την ηλεκτρονική εφημερίδα της τάξης σου, όπου θα διατυπώνεις την άποψή σου για τη σημασία της καλλιέργειας της κριτικής σκέψης στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού συστήματος. Θεωρείς πως το σημερινό εκπαιδευτικό σύστημα προωθεί την κριτική σκέψη του μαθητή;

Μονάδες 25

B. Λογοτεχνικό κείμενο

ΖΑΚ ΠΡΕΒΕΡ (1900 – 1977)

Ο κακός μαθητής

Το ποίημα που ακολουθεί, ανήκει στην ποιητική συλλογή του Ζακ Πρεβέρ, «Κουβέντες» (μτφρ. Μιχάλης Μειμάρης, εκδ. Καστανιώτη, 1994).

Ο κακός μαθητής

Λέει όχι με το κεφάλι

Μα λέει ναι με την καρδιά

Λέει ναι σε όσους αγαπάει

Λέει όχι στον καθηγητή

Είναι όρθιος

Τον ρωτούν

Και όλα τα προβλήματα έχουν δοθεί

Ξαφνικά τον πιάνουν ακατάσχετα γέλια

Και τα σβήνει όλα

Τα ψηφία και τις λέξεις
Τις ημερομηνίες και τα ονόματα
Τις φράσεις και τους γρίφους
Και παρά τις φοβέρες του καθηγητή
Κάτω από τα γιουχαΐσματα¹ των καλών μαθητών
Με κιμωλίες όλων των χρωμάτων
Πάνω στον μαυροπίνακα της δυστυχίας
Ζωγραφίζει το πρόσωπο της ευτυχίας.

B3. Να επιλέξεις ένα από τα δύο ακόλουθα θέματα παραγωγής λόγου. Να καταγράψεις τις απαντήσεις σου σε ένα κείμενο 100 – 150 λέξεων.

1. Ποιο είναι το όνομα του πρωταγωνιστή στο ποίημα; Πιστεύεις ότι ο δημιουργός του το «ξέχασε» ή είναι μια σκόπιμη επιλογή και γιατί; Τελικά εσύ θεωρείς ότι η αιτία για την «απειθαρχία» του μαθητή απέναντι στον καθηγητή είναι η έλλειψη σεβασμού προς το πρόσωπό του;

ή

2. Να υποθέσεις ότι είσαι ο κακός μαθητής του Ζακ Πρεβέρ. Να αφηγηθείς σε μια σελίδα ημερολογίου τι συνέβη στην τάξη σου τη μέρα στην οποία αναφέρεται το ποίημα.

Μονάδες 25

¹εκδήλωση έντονης αποδοκμασίας